

CREATION OF DONETSK REGION: PRECONDITIONS AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF ITS TERRITORIAL STRUCTURE (1932–1941)

Purpose

The article deals with a scientific description of the history of the administrative and territorial division of Donbas area in the years 1932-1941. The state policy as for administrative and territorial order reformation and its legislation as well as the facts influencing the formation of oblast sections in administrative system have been determined basing upon the archival sources and available scientific literature. The changes in territorial limits and their configuration as well as the dynamics of administrative units number and major consequences of the local authorities formation have been characterized.

Approach

It has been ascertained that at the beginning of 1930s there arose the necessity to create an effective model of management between the center and existing regions as main sections of administrative and territorial division. Aiming at this, larger territorial units – oblasts – were established in Soviet Ukraine in 1932. In this respect Donetsk oblast was formed with its further division in 1938 into Stalino and Voroshylovograd oblasts. Great changes in regional structure of population took place along with numerous administrative and territorial ones. Forced collectivization, high concentration of industry, labor force involvement from different USSR and UaSSR areas triggered a rapid enlargement of urban population number and fostered the urbanization of Donetsk region.

Findings

The data have been provided in this paper testifying that the government connected the changes in administrative and territorial order with the mechanisms of state authorities' activities in separate regions. Particular examples prove that the new administrative and territorial division caused the corresponding re-distribution of local authorities' powers and became an effective means of their consolidation.

This paper also deals with the experience of the party and state management as for massive renaming of Donbas settlements. The names of numerous cities and towns were connected with state rulers' surnames as well as soviet toponymy because of ideological motives.

Research implications

The author proves that both Ukrainian and local authorities did not have a clear notion about the strategy and tactics of administrative and territorial changes as well as about the role of local authorities in the management system. The territorial changes in Donbas were formal, though, in general, the formation of Donetsk oblast was the most successful step of the soviet government in the system of administrative management.

Value

In the conclusion of the article the positive and negative consequences of the formation and functioning of oblast section in Donbas as an object of management are highlighted.

Keywords: *administrative-territorial division, administration, district, county, cities, area, the village council, region, organs of power, settlement.*

Віктор Шабельніков

(д.і.н., проф. каф. історії слов'ян ДонНУ. fotodonetsk@ukr.net)

УТВОРЕННЯ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЇЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ (1932–1941 рр.)

У статті дістало наукове висвітлення історії адміністративно-територіального поділу Донбасу у 1932–1941 рр. В ній на основі аналізу опублікованих і архівних джерел, наукової літератури ставиться мета встановити державну політику стосовно реформування адміністративно-територіального устрою, забезпечення її на законодавчому рівні, фактори що впливали на становлення обласної ланки в системі управління, охарактеризовано зміни територіальних меж та їх конфігурацію, розглянуто динаміку чисельності адміністративних одиниць, головні наслідки становлення органів місцевої влади.

Встановлено, що на початку 1930-х рр. стала очевидною необхідність створення ефективної моделі управління між центром та існуючими районами, як головними ланками адміністративно-територіального поділу. З цією метою у 1932 р. в Радянській Україні впроваджуються більш великі територіальні одиниці – області. У зв'язку з цим утворюється Донецька область, яка у 1938 р. поділяється на Сталінську і Ворошиловградську області. Поряд з численними адміністративно-територіальними перетвореннями того часу значні зміни відбувалися у регіональній структурі населення. Примусова колективізація, висока концентрація промисловості, залучення трудових ресурсів з різних регіонів СРСР і УРСР зумовили стрімке збільшення міського населення та прискорену урбанізацію Донецького регіону.

В роботі наводяться дані, які свідчать про те, що зміни адміністративно-територіального устрою влада пов'язувала з механізмами діяльності апарату державної влади на місцях. На конкретних фактах показано, що новий адміністративний поділ спричинив відповідний перерозподіл повноважень місцевих органів влади і став ефективним засобом їх зміцнення.

У статті також розглянуто практику партійно-державного керівництва з питань масового перейменування населених пунктів Донбасу. Назви багатьох міст, районних центрів, містечок пов'язувалися з прізвищами керівників держави, радянською топонімікою через ідеологічні мотиви.

Автором доведено, що у керівництва України та Донецького регіону не було чіткого уявлення про стратегію і тактику адміністративно-територіальних

перетворень, роль місцевих рад в системі управління. Зміни територіального поділу в Донбасі базувалися на формальних ознаках, хоча в цілому утворення Донецької області було найбільш вдалим кроком радянської влади в системі адміністративного управління.

У висновках статті висвітлені позитивні та негативні наслідки утворення й функціонування обласної ланки в Донбасі в якості об'єкта управління.

Ключові слова: *регіон, район, область, місто, система управління, адміністративно-територіальний поділ, населений пункт, органи влади.*

Знищення старої, дореволюційної держави, та її апарату в процесі Жовтневого перевороту 1917 р. неминуче вело до скасування застарілого адміністративно-територіального поділу (АТП), який з точки зору більшовиків був пристосований до експлуаторських цілей і завдань буржуазно-поміщицької держави. Тому перед радянською країною постали питання про зміцнення влади рад на місцях, створення державного апарату, розвиток продуктивних сил.

Старий АТП зовсім не враховував економіки великих і багатих регіонів, їх географічних особливостей, національного складу і не відповідав новим потребам радянського господарського і культурного будівництва.

Одним із перших кроків по удосконаленню керівництва політичним і господарським життям, здійсненню нового районування країни стало вирішення питання про виділення Донбасу в єдиний адміністративно-територіальний і економічний регіон – Донецьку область.

Необхідно зауважити, що в сучасний період в історичній літературі проблема утворення Донецької області та її адміністративно-територіального устрою (АТУ) в означений період ґрунтовно і комплексно не розглядалася. Вона не стала предметом спеціального фундаментального дослідження. Окремі аспекти теми знайшли певне відображення в дисертаціях В. І. Шабельнікова, С. М. Волкової, статтях І. В. Богинської, І. І. Гордійчук [1].

З огляду на стан наукового дослідження даної проблеми ставиться мета звернути увагу вчених, політиків, державних працівників на зміст і особливості утворення Донецької області, зміну її територіальних меж, конфігурації, головні наслідки цього реформування у 1930-х рр., що може мати практичне значення при вирішенні сучасних проблем АТУ України.

Наприкінці 1920-х рр. партія більшовиків взяла курс на побудову соціалізму в СРСР. Вона скасувала нову економічну політику і продовжувала прискорено здійснювати соціально-економічні і політичні перетворення, які часто називають «другою революцією». Одночасно відбувалося нарощування жорстокого централізму й одноосібної влади в країні.

Завдання подальшого розвитку України вимагали реконструкції народного господарства на базі вдосконалення керівництва економікою, сільським господарством, культурним будівництвом, більш повного врахування соціально-економічних особливостей окремих регіонів. У таких умовах діяльність існуючих районів ще більше ускладнювалась. З одного боку, зростаючою масштабністю завдань, з

другого, – тим, що територія районів не збігалася з регіональною господарською специфікою. У ситуації ускладнення народно-господарських зв'язків ця специфіка повинна була враховуватись значно повніше.

Подальше укрупнення районів з тим, щоб вони були більш повноцінними в господарському відношенні, було недоцільним. Це могло призвести до порушення зв'язків між ланками адміністративно-територіальної системи всередині, а також з центром, до втрати зв'язку районного апарату з населенням.

На відміну від РСФРР в Україні не існувало обласного поділу, а центральні органи не змогли забезпечити достатньо ефективного керівництва величезною кількістю районів. Діюча двоступенева система управління (центр-район) призвела до послаблення принципу централізації в керівництві республікою.

Незручності відчуло на собі й населення, яке, не знаходячи вирішення багатьох своїх питань в районі, вимушено було звертатися безпосередньо до центру.

Позбавитись величезного розриву, що існував з 1930 р. між центром і районом, можна було лише шляхом створення обласної ланки поділу на зразок РСФРР. Влада вважала, що ця ланка АТП повинна була забезпечити зв'язок низових структур з центром і, в той же час, об'єднувати, координувати і спрямовувати діяльність районів та сільських рад, враховуючи їх місцеві особливості.

9 лютого 1932 р. на IV сесії ВУЦВК XII скликання було ухвалено рішення «Про утворення обласних виконавчих комітетів на території УСРР» [2, с. 41-43], в якому визнавалася недоцільність подальшого побільшення районів, і в зв'язку з цим зазначалося, що області в Українській СРР створюються з метою забезпечення успішного виконання величезних завдань 1932 р. та другої п'ятирічки, посилення конкретного оперативного-господарського керівництва всіма галузями народного господарства й культурного будівництва. Сесія ВУЦВК постановила: утворити на території УСРР п'ять областей: Харківську, Київську, Вінницьку, Дніпропетровську, Одеську. Це означало, що в республіці створювалася нова система управління за принципом: центр-область-район.

Крім п'яти областей, до складу УСРР входили Молдавська АСРР і 17 промислових районів Донбасу, які підлягали безпосередньо центру республіки.

Незабаром, 2 липня 1932 року, ВУЦВК прийняв постанову «Про утворення Донецької області в Донбасі» [3, с. 237], центром якої спершу було визначено м. Бахмут (Артемівськ). Восени 1932 року обласним центром стало місто Сталіно (з 1961 р. – Донецьк). До складу Донецької області увійшли – Артемівська, Ворошилівська, Горлівська, Кадіївська, Краснолуцька, Луганська, Макіївська, Маріупольська, Риківська, Сталінська міськради; Гришинський, Лисичанський, Ровеньківський, Сорокінський, Чистяківський райони; 13 районів Харківської області – Біловодський, Білолуцький, Верхньо-Теплянський, Лиманський, Марківський, Міловський, Ново-Айдарський, Ново-Псковський, Рубіжанський, Сватівський, Слов'янський, Старобільський, Троїцький; 5 районів Дніпропетровської області – Велико-Янісольський, Волновахський, Старо-Каранський, Старо-Керменчуцький, Старо-Миколаївський [4, арк. 12]. Таким чином, Донецька область у складі 10 міських рад та 23 районів, охоплювала в основному територію сучасних

Донецької і Луганської областей. Вона відрізнялась серед інших областей УСРР великим рівнем індустріалізації з провідною галуззю – кам'яновугільною промисловістю, посиленими темпами розвитку металургії, важкого машинобудування, електроенергетики.

З прийняттям Конституції УРСР 1937 року розпочалася друга фаза в регулюванні обласного поділу України. В Конституції зазначалася особлива роль нової системи управління і наводився перелік областей України, що охоплював Вінницьку, Дніпропетровську, Донецьку, Київську, Одеську, Харківську і Чернігівську області [5]. В новій системі АТУ вищою ланкою не тільки практично, але й юридично стала новоутворена область, а район цілком і повністю посів характерну для нього середню, зв'язуючу, і, разом з тим, опорну позицію.

Протягом 1937 – першої половини 1939 рр. приймаються рішення про створення з ряду округів і за рахунок великих за площею областей дев'яти нових областей [6, с. 50].

Державна політика в той період нашої історії в сфері територіальної організації ґрунтувалась на ідеї «розукрупнення». Вона зумовлювалась потребою не стільки у розширенні відносної самостійності суб'єктів управління, скільки у створенні системи забезпечення виконання рішень «центру» на місцях.

Після утворення в 1937 р. чотирьох нових областей: Полтавської, Миколаївської, Кам'янець-Подільської і Житомирської Донецька область стала найбільшою в Україні. Зі 100 виборчих округів, утворених напередодні всесоюзних виборів 11 жовтня 1937 р., в її межах було утворено аж 16 виборчих округів для виборів депутатів Верховної Ради СРСР.

Партійні і радянські органи прийшли до висновку, що велика територія Донецької області створювала додаткові труднощі в забезпеченні керівництва соціально-економічним розвитком регіону, а тому потребує поділу на дві самостійні адміністративні одиниці.

З червня 1938 р. згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР Донецька область була поділена на дві: Сталінську і Ворошиловградську (з 1990 р. – Луганська). Старобільський округ, як самостійну одиницю, було скасовано [7].

Як вважають деякі дослідники [8, с. 20], створення Сталінської і Ворошиловградської областей було викликано не економічними, а політичними принципами, напевно для підняття престижу Сталіна і Ворошилова. На нашу думку, адміністративне розмежування частин єдиного економічного організму дійсно не сприяло соціально-економічному розвитку цього краю. Наукового обґрунтування доцільності його розмежування не було тоді і немає сьогодні.

Займаючи значну територію вугільного та металургійного Донбасу, Сталінська область навіть в умовах розмежування відігравала важливу роль в створенні міцної індустріальної бази країни. В останньому довоєнному році промисловість області давала 29,3% загальносоюзного видобутку вугілля, 29,2% – чавуну, 22,7% – сталі і прокату.

У зв'язку з поширенням індустріалізації швидкими темпами зростала кількість міст і селищ міського типу. Бурхливий розвиток важкої промисловості

впливав не тільки на зайнятість і політичну свідомість українців, а й на їхнє розселення, незворотній потік людей із села в місто. За переписом 1939 р. населення Сталінської області становило понад 3 млн. осіб, що майже в 2 рази більше, ніж у 1926 р., причому в міському середовищі перебував один із кожних п'яти жителів Донбасу, а в 1939 р. – три із чотирьох [9, с. 49].

У 1926 р. міське населення Донбасу складало 33 % населення регіону (960 тис. осіб), проте міське населення України складало лише 18,5 % (5374 тис. осіб). В Донбасі на той час налічувалося 8 міст з 91 в республіці. Найбільшим містом Донбасу було Сталіно, де мешкало 106 тис. осіб [10, с. 56-57].

Аналіз динаміки темпів урбанізації підтверджує, що пік росту чисельності міського населення в республіці, особливо в Донбасі, припадає на роки першої і початку другої п'ятирічки, коли, з одного боку, відбувалось інтенсивне промислове будівництво, а з другого – усупільнення сільськогосподарського виробництва і зuboжіння селян, які подавалися на заробітки в індустріальні центри. Якщо в 1926-1932 рр. чисельність всього населення України збільшилася на 10%, а міського – на 34,5 %, то в 1933-1939 рр., не дивлячись на загальне скорочення населення республіки на 3 % (940 тис. осіб), міське населення збільшилося на 55 % [11].

Таблиця 1

Порівняльна кількість міст і селищ міського типу по областях Донбасу на момент їх створення [12]

Найменування областей	Найменування обласних центрів	Рік утворення	Розмір території (в тис. кв. км.)	Кількість адміністративних одиниць міського типу		
				міст обласного підпорядкування	міст районного підпорядкування	селищ міського типу
Донецька	Бахмут-Сталіно	02.07.1932	53,2	12	13	63
Сталінська	Сталіно	03.06.1938	26,5	10	16	94
Ворошиловградська	Ворошиловград	03.06.1938	26,7	4	16	79

Дані, наведені в таблиці, свідчать, що за 6 років після утворення Донецької області в складі Сталінської і Ворошиловградської областей кількість міст обласного і районного підпорядкування зросла відповідно в 1,4 і 2,5 рази, в 2,7 рази – селищ міського типу.

Міста дуже швидко розросталися. Якщо до революції 1917 р. на території сучасної Донецької області було тільки чотири міста: Бахмут, Слов'янськ, Маріуполь та Юзівка, то до 1939 р. на географічній карті з'явилися такі нові міста, як

Макіївка, Єнакієве, Горлівка, Краматорськ, Чистякове, Костянтинівка, Дебальцеве, Дзержинськ, Дружківка, Красноармійськ, Сніжне, Харцизьк [9, с. 49].

Особливо швидко зростала чисельність обласного міста Сталіно, де було багато промислових підприємств, які стали привабливими для сільського населення, яке активно поповнювало чисельність індустріальних робітників. Тільки з 1926 по 1939 рік кількість жителів міста зросла з 106 до 466 тисяч [13, с. 1607], тобто більш ніж в 4 рази.

Важливе значення в системі АТУ мали міста обласного підпорядкування. їх відносять до середньої ланки. Критеріями для виділення міст до обласного підпорядкування було окрім чисельності населення (понад 50 тис. осіб) рівень розвитку промисловості, комунального господарства, ознаки економічного та культурного центру для навколишніх населених пунктів.

Мережа таких міст розвивалась динамічно. їх географія і промисловий потенціал вдало вписувалися в систему управління, сприяли зміцненню обласної ланки, покращенню керованості регіоном, розвитку самих міст, вирішенню соціально-економічних питань. У Сталінській області в 1941 р. нараховувалось 12 міст обласного підпорядкування, в той час як у 23-х областях України їх було 77 [14, арк. 45]. Питома вага міського населення області складала 60%. За кількістю міського населення і темпами його приросту Донбас обігнав всі інші регіони країни і зайняв перше місце в СРСР [15, с. 82].

В результаті значного розширення території міст місцеві органи влади підняли питання про утворення міських районних рад. Президія ЦВК УРСР 2 вересня 1937 р. задовольнила клопотання Донецького обласного виконавчого комітету про утворення в містах Сталіно та Луганську міських районних рад, в 1938 р. міські районні ради з'явилися в Макіївці, 1939 році – в Маріуполі, 1941 р. – Горлівці [16], що було пов'язане з зростанням чисельності населення.

У довоєнний період сформувалась також досить численна мережа міст і селищ районного підпорядкування. Кількість міст цієї ланки в 1941 р. досягла 18 [17, с. 89-95]. Однак такі міста не мали значного економічного і соціально-культурного потенціалу і слабо впливали на розвиток навколишніх сільських територій.

Перетворення обласного АТП викликали зміни в системі сільського районування, сприяли створенню ефективної моделі району. Після виділення Сталінської області до червня 1941 р. облвиконком з метою поліпшення керівництва сільським господарством створив Дебальцевський, Ямський і Дружківський райони, організував їх виконкоми, підпорядкував 37 сільських і селищних рад діючим і новоствореним районам [18].

Водночас політичне керівництво країни, виходячи з ідеологічних мотивів, продовжувало розпочаті ще в 1920-х рр. адміністративні перетворення, пов'язані з найменуванням та перейменуванням населених пунктів на честь діячів комуністичної партії і радянської держави, з застосуванням засобів радянської топоніміки. У 1934- 1940 рр. рішеннями Президії ВУЦВК була проведена ціла низка перейменувань населених пунктів: селище Гришине на Постишеве (з 1938 р. – Красноармійське), село Остгейм на районний центр Тельманове, М. Єнакієве на

м. Орджонікідзе, селище Попівка Краснолиманського району на селище Кіровськ [19], а в м. Маріуполі були утворені Молотовський, Орджонікідзевський та Іллічівський райони [17, с. 92].

Проте процес змін назв населених пунктів в республіці набув настільки широкого розмаху, що ЦВК СРСР 27 травня 1936 р. видав постанову про припинення перейменувань міст, районних центрів, містечок. Після цієї постанови масові зміни назв адміністративних одиниць тимчасово припинилися. Однак були й винятки. Вони пов'язані з тим, що у період політичних репресій їх жертвами стали численні діячі комуністичної партії і радянської держави, на честь яких ще зовсім недавно перейменовували населені пункти. Тепер їх імена намагалися усунути з географічної карти. Так, наприклад, постановою Донецького облвиконкому від 4 березня 1938 р. м. Постишево і Постишевський район були перейменовані в м. Красноармійськ і Красноармійський район відповідно [20, арк. 158].

Отже, утворення Донецької, а потім Сталінської і Ворошиловградської областей, супроводжувалося зміною їх територіальних меж та конфігурації, процесами створення адміністративних одиниць, швидкими темпами урбанізації та збільшення кількості міст і селищ. Створення і функціонування обласної ланки в Донбасі, як і в цілому в Україні в якості об'єктів управління, повинно було забезпечити більш ефективне виконання рішень центральних органів в питаннях державного будівництва, зміцненні позицій радянської командно-адміністративної системи на місцях.

Однак постійні і значні перебудови системи органів місцевої влади не могли сприяти кардинальному покращенню їх діяльності. Створення нових установ потребувало часу на переобрання складу рад, формування їх виконавчих структур, що негативно впливало на процеси, пов'язані зі сферою державного управління.

З часу утворення Сталінської і Ворошиловградської областей адміністративно-територіальна система поділу Донбасу істотно не змінилася. У нових умовах вона зжила себе і не виправдовує сучасні вимоги соціально-економічного, політичного та етнічного характеру. Тому гостро постало питання про доцільність перерозподілу території і нової системи адміністративного управління, яка б передбачала самодостатність регіонів і реальне місцеве самоврядування.

РЕЗЮМЕ

У статті дістало наукове висвітлення історії адміністративно-територіального поділу Донбасу у 1932–1941 рр. Автором доведено, що у керівництва України та Донецького регіону не було чіткого уявлення про стратегію і тактику адміністративно-територіальних перетворень, роль місцевих рад в системі управління. Зміни територіального поділу в Донбасі базувалися на формальних ознаках, хоча в цілому утворення Донецької області було найбільш вдалим кроком радянської влади в системі адміністративного управління.

Ключові слова: регіон, район, область, місто, система управління, адміністративно-територіальний поділ, населений пункт, органи влади.

РЕЗЮМЕ

В статье получила научное освещение история административно-территориального деления Донбасса в 1932–1941 гг.

Установлено, что в начале 1930-х гг. стала очевидной необходимость создания эффективной модели управления между центром и существующими районами, как главными звеньями административно-территориального деления. С этой целью в 1932 г. в Советской Украине вводятся более крупные территориальные единицы – области. Принудительная коллективизация, высокая концентрация промышленности, привлечение трудовых ресурсов из разных регионов СССР и УССР обусловили ускоренную урбанизацию Донецкого региона.

В работе приводятся данные, которые свидетельствуют о том, что изменения административно-территориального устройства власть связывала с механизмами деятельности аппарата государственной власти на местах. Показано, что новое административное деление вызвало соответствующее перераспределение полномочий местных органов власти и стало эффективным способом их укрепления.

В статье также рассмотрено практику партийно-государственного руководства в вопросах переименования населенных пунктов Донбасса. Названия многих городов, районных центров, поселков связывалось с именами руководителей государства, советской топонимикой по идеологическим мотивам.

Автором доведено, что у руководства Украины и Донецкого региона не было четкого представления о стратегии и тактике административно-территориальных преобразований, роли местных советов в системе управления. Изменения территориального деления в Донбассе базировались на формальных признаках, хотя в целом образование Донецкой области было наиболее удачным шагом советской власти в системе административного управления.

В выводах статьи освещены позитивные и негативные последствия образования и функционирования областного звена в Донбассе в качестве объекта управления.

Ключевые слова: регион, район, область, город, система управления, административно-территориальное деление, населенный пункт, органы власти.

SUMMARY

Process of creation and functioning of Donetsk area as one of leading economically developed of Ukraine, its features, change of internal territorial division and local administrative-control system in 1932-1941 are highlighted in the article.

Keywords: administrative-territorial division, administration, district, county, cities, area, the village council, region, organs of power, settlement.

Примітки:

1. Шабельніков В. І. Реформування адміністративно-територіального устрою України (1917 – червень 1941 рр.): дис. ... докт. істор. наук: 07.00.01 / В. І. Шабельніков. – Донецьк: Донецький національний ун-т, 2012. – 480 с.; Волкова

- С. М. Діяльність місцевих органів влади Донбасу в другій половині 20-х-30-х роках ХХ століття: дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 / С. М. Волкова. – Донецьк: Донецький національний ун-т, 2011. – 180 с.; Богінська І. В. Зміни в адміністративно-територіальному поділі Донбасу в 1920-1930-ті роки / І. В. Богінська // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. – Вип. 18. – Київ-Донецьк, 2001. – С. 142-148; Гордійчук І. І. Дослідження історії населених пунктів Донеччини в контексті підготовки «Історії міст і сіл Української РСР» / І. І. Гордійчук // Нові сторінки історії Донбасу: Збірник статей. Кн. 15/16. – Донецьк: ДонНУ. – С. 382-391.
2. Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України (ЗУ УРСР). – 1932. – №5. – Ст. 28.
  3. ЗУ УРСР. – 1932, – №5. – Ст. 138.
  4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 10. – Спр. 1502.
  5. Конституція (Основний закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. – <http://gska2rada.gov.ua>.
  6. Шабельніков В. І. Область в системі адміністративно-територіального поділу УРСР у 1930-ті роки / В. І. Шабельніков // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – Вип. 51. – С. 46-51.
  7. Вісті Рад депутатів трудящих УРСР. – 1938. – №126. – 4 червня.
  8. Мамутов В. К. Чи потрібний Україні поділ на 25 областей / В. К. Мамутов // Актуальні проблеми управління територіями України: Матеріали науково-практичної конференції, 26-27 листоп. 1992 р. – К, 1993. – С.78-82.
  9. Історія міст і сіл УРСР. В 26 т. – Донецька область / АН УРСР, Інститут історії: голови, редкол.: Тронько П.Т. (голова) та ін. – К: Голови. Ред. УРЕ АН УРСР, 1970. – 992 с.
  10. Лихолобова З. Г. Процессы урбанизации в Донбассе (1926-1939 гг.) / З. Г. Лихолобова, О. Коваленко // Новые страницы истории Донбасса. – Донецк, 1994. – Кн. 3. – С. 56-73.
  11. Райони УСРР. Стат. довідник. – Т. 1. – Харків: Народне господарство і облік, 1936. – С. 10; Итоги Всесоюзной переписи населения Украинской ССР. – К.: Госстатиздат, 1963. – С.16.
  12. ЗУ УРСР, 1932. – №5. – Ст. 28. – С. 41-43; Вісті Рад депутатів трудящих УРСР. – 1938. – №126. – 4 черв.; Історія міст і сіл Української РСР: в 26 т. – Донецька область / АН УРСР. Інститут історії: голови, редкол.: Тронько П. Т. (голова) та ін. – К: Голови, ред. УРЕ АН УРСР, 1970. – С. 44; Історія Української РСР: в 26 т. – Луганська область / АН УРСР. Інститут історії: голови, редкол.: Тронько П. Т. (голова) та ін. – К: Голови, ред. УРЕ АН УРСР, 1968. – С. 42.
  13. Голубничий В. Місто / В. Голубничий, Б. Крвіців, В. Кубійович // Енциклопедія українознавства. – Львів: Молоде життя, 1996. – Т. 5.
  14. ДАДО. – Ф.П.-326. – Оп. 1. – Спр. 1774.
  15. Книга о Донбассе. Природа. Люди. Дела. – Донецк: Донбасс, 1997. – 319 с.
  16. ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 1. – Арк. 26; ДАДО. – Фонд

мікрофільмів. – №1501; Ф.р. – 2794. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 141; Спр. 84. – Арк. 6.

17.История административно-территориального деления Донецкой области 1919- 2000 гг. Сборник документов и материалов. – Донецк: Донеччина, 2001. – 272 с.

18.ЦДАВО України. – Ф. 7. – Оп. 16. – Спр. 1. – Арк. 26; Ф.р. – 2794. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 6, 95, 96; Спр. 15. – Арк. 95, 96; Ф.п. – 326. – Оп. 1. – Спр. 1622. – Арк. 55; Спр. 1638. – Арк. 73; Спр. 1875. – Арк. 1, 3, 4; Спр. 1878. – Арк. 1, 2.

19.ДАДО. – Фонд мікрофільмів. – №1503, 1504; Ф.п. – 326. – Оп. 1. – Спр. 1638. – Арк. 73; Социалистический Донбасс. – 1936. – 28 мая.

20.ДАДО. – Ф.р. – 2794. – Оп. 2. – Спр. 13.

Рукопис до редакції надійшов 16.09.2013 р.